

PREMENY JAZYKOVEJ KRAJINY VYBRANEJ LOKALITY MESTA BANSKÁ BYSTRICA V OBDOBÍ PANDÉMIE KORONAVÍRUSU (2020 – 2021)

Jana Lauková

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici
(Katedra germanistiky)

1 ÚVOD

Pandemická situácia spôsobená novým koronavírusom COVID-19 od svojho začiatku (marec 2020) až po súčasnosť (október 2021) ovplyvnila aj podobu jazykovej krajiny v centre mesta Banská Bystrica.

Jazyková krajina (angl. linguistic landscape, nem. sprachliche Landschaft): kľúčový termín nášho diachrónno-synchrónneho interdisciplinárneho výskumu je jednou zo zložiek jazyka

1 ÚVOD

Cieľom predloženého príspevku:

- zistiť a urobiť krátky prehľad o zmenách vo vizuálnej semiotike jazykovej krajiny intraurbánnych lokalít Námestie Štefana Moyzesa a Horná ulica v Banskej Bystrici (zmeny v označeniach a názvoch verejných a súkromných budov) počas pandémie koronavírusu v rokoch 2020 a 2021.
- zároveň realizovať krátky diachrónno-synchrónny prehľad názvov/pomenovaní týchto urbanoným centra Banskej Bystrice.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Námestie Štefana Moyzesa je námestie v užšom centre Banskej Bystrice. Pomenované je podľa slovenského cirkevného hodnostára a podpredsedu Matice slovenskej Štefana Moyzesa (Moyses).
- Horná ulica je ulica v centrálnej časti Banskej Bystrice. Je spojená s námestím SNP, ulicami Skuteckého, Komenského, Kukučínova, Železničiarska, Československej armády a Partizánska cesta.
- Ulica sa začala formovať v 15. storočí, väčšina domov pochádza zo 16. a 17. storočia. Ich renesančný a barokový vzhľad bol z väčšej časti v priebehu 18. storočia nahradený moderným secesným štýlom tzv. Art nouveau (porovnaj Demuth – Hrúz – Šoka, 2006, 105).

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Rôzne historické obdobia, aj v súvislosti s politickou a národnostnou situáciou, mali vo väčšine slovenských miest vplyv aj na miestne názvoslovie, pomenovanie ulíc (urbanonymá), námestí i mestských častí Banskej Bystrice (porovnaj Banskobystrický Permon, 2003).
- Celý časový úsek doterajšej existencie mesta by sa z tohto pohľadu dal rozdeliť na osem období.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Prvé a zároveň najdlhšie obdobie trvalo od „vzniku“ mesta až do polovice 70. rokov 19. storočia, teda viac ako 600 rokov. V tomto období v Banskej Bystrici prevládal tzv. nemecký živel, a to aj napriek tomu, že slovenské obyvateľstvo tvorilo viac ako polovicu jeho obyvateľov. Ako úradný – oficiálny jazyk sa používala latinčina a nemčina.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Pomenovanie ulíc a námestí bolo výhradne v nemčine: Námestie Štefana Moyzesa sa nazývalo *dy Kirchen* a Horná ulica sa volala *Obere gasse*. Samotný termín *Gasse* (*ulica*), v skúmaných prameňoch bol názov *Obere gasse* s malým písmenom *g*, používaný v Banskej Bystrici vychádza z jazykového prostredia Rakúska a východných oblastí Nemecka, pretože na zvyšnom území Nemecka bol zaužívaný názov *Strasse*.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- K menším zmenám používaného názvoslovia došlo až po roku 1651, keď si slovenskí občania vybojovali čiastočné zrovnoprávnenie svojho postavenia (napr. každý druhý rok bol zvolený richtár slovenskej národnosti). V oficiálnych dokumentoch, v mapách sa aj naďalej popri latinčine používala nemčina.
- Približne v polovici 70. rokov 19. storočia došlo k zmene názvov ulíc.
- Nové názvy ulíc boli vo väčšine prípadov len preložené do maďarčiny: názov Námestia Štefana Moyzesa v maďarčine zaznamenaný nebol, ale *Horná ulica* sa nazývala *Felső utcza*.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Takisto boli však pozmenené niektoré názvy ulíc: Námestie Štefana Moyzesa sa nazývalo *Horné námestie – Vár tér* (*Hradné - zámocké*) námestie, neoficiálne aj *Piacz tér* (*Trhové*) námestie.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- K tretej zmene došlo v roku 1896, keď Uhorsko oslavovalo tisície výročie „príchodu“ staromaďarských kmeňov do našej oblasti.
- Vtedy premenovali všetky ulice v meste (okrem Krížnej), väčšinou podľa osobností uhorských dejín a aj ďalšie existujúce pomenovania mali aspoň historickú spojitosť s dejinami mesta: *Horné námestie – Mátyás tér* (Matej Korvín, uhorský kráľ z druhej polovice XV. storočia, ktorý pobudol v meste viackrát), *Horná ulica – Bethlen Gábor utca* (sedmohradské knieža Gabriel Bethlen, jediný uhorský kráľ zvolený v Banskej Bystrici).
- Piate obdobie v pomenovaní ulíc a námestí nastalo po vzniku Slovenského štátu. Mesto nepristúpilo k radikálnejším zmenám, pretože názvy v centre (okrem 2) ostali tie isté.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- K ďalším zmenám došlo po skončení 2. svetovej vojny a následne po roku 1948. Posledné zmeny v názvosloví ulíc sa uskutočnili po roku 1989. Väčšina ulíc v centre mesta (okrem Horného námestia) sa opäť vrátila k svojim starým osvedčeným názvom (porovnaj Baláž, 2004). **Odkaz na tabuľku**

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- V mesiacoch október 2018, október 2019, júl – október 2020 a september 2021 bola vytvorená databáza jednotlivých *signs* v názvoch obchodov a prevádzok a obsahuje súbor fotografií textov i obrazov umiestnených na fasádach, v oknách a vo výkladoch budov na Námestí Štefana Moyzesa, v okolí trhoviska (lokalita „tržnice“) a Hornej ulici.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Zdokumentovaných bolo 7 domových jednotiek na ľavej strane Námestia Štefana Moyzesa (z pohľadu námestia SNP), domy č. 37/9 po č. 44/16 a 12 jednotiek (konkrétnych obchodných prevádzok/zariadení v rámci jedného stavebného objektu) na pravej strane ulice na Námestí Štefana Moyzesa, pod tzv. Trhoviskom na terase.
- Celková dĺžka analyzovanej lokality Námestia Š. Moyzesa je 124,73 m ľavá strana a 124,73 m pravá strana, t.j. spolu obe strany 249,46 m.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



*Objekt na Námestí
Štefana Moyzesa
nazvaný Trhovisko
na terase (október
2019)*

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



*Objekt na
Námestí Štefana
Moyzesa nazvaný
Trhovisko na
terase (september
2021)*

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



Niektoré obchody a prevádzky sú v súčasnosti (september 2021) zatvorené resp. presťahované:

Objekt na Námestí Štefana Moyzesa pod Trhoviskom – Dekorea, s.r.o. štúdio okenných dekorácií (september 2021/október 2020)

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Obchod s módnym oblečením (butik) s názvom *Boutique Natali, Moda Italy*, ktorý má zaujímavú súvislosť s Talianskom a taliančinou a na pôvodnom výklade sa vyskytovalo 5 cudzích jazykov, sa už v objekte pod Trhoviskom nenachádza.
- Z uvedených jazykov v pôvodnej prevádzke išlo samozrejme o slovenčinu (*dámska kolekcia*), o angličtinu (*Moda Italy; fashion clothes – talianska móda/móda z Talianska; módne oblečenie*), francúzštinu (*boutique*), ruštinu resp. ukrajinčinu (*модная одежда – módne oblečenie*) a španielčinu (*Ropa de moda – módne oblečenie*) (porovnaj Lauková, 2020, s. 53).

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

Tento obchod má v súčasnosti svoju prevádzku na Hornej ulici č. 9.

Výklad má už novú podobu a výskyt 5 jazykov sme už nezaznamenali. Samotný názov *Boutique Natali* odkazuje na francúzštinu a *Moda Italy, Italy fashion* na angličtinu.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

GoodZone hookah & bar



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Na Námestí Štefana Moyzesa sme zaznamenali aj vznik nových resp. ešte len plánovaných prevádzok, ako napr. na mieste, kde predtým bola pôvodne pizzeria s názvom *Da Luigi Pizza*, čo v preklade znamená *pizza od Luigiho/Luigiho pizza*.
- Tu sme konštatovali výskyt viacjazyčnosti, konkrétne išlo v kontexte LL o taliančinu ako jazyk, ktorý sa v najväčšej miere vyskytuje v názvoch kaviarní, reštauračných zariadení (príp. aj módy), jednoznačne teda ide o oblasť gastronómie (Lauková, Molnárová, 2020, 106).
- V doterajšom výskume LL v rámci mesta Banská Bystrica sa nám jednoznačne potvrdilo, že používanie taliančiny možno vnímať ako istý druh kultúrneho i jazykového stereotypu, ktorý zodpovedá medzinárodným normám v prípade jedál (pizze, cestovín), kávy, ale aj módy.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- O tom svedčia aj dva nasledujúce príklady obchodov – *La Donuteria* (*donut* znamená síce v angličtine *dolka*, ale určitý člen *la* odkazuje v taliančine a v španielčine na ženský rod), ide o „slovenský koncept obľúbeného donut-shopu“, t. j. lahodné domáce ručne vyrábané šišky s množstvom príchuťí, táto sieť prevádzok sa podľa mojich zistení nachádza vo viacerých slovenských mestách (Bratislava, Žilina a pod.).
- Pod názvom je nápis v angličtine:
Your best donuts in town....



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Druhým príkladom je obchod s módnym oblečením pre deti s názvom Coccodrillo, tiež na Námestí Štefana Moyzesa. V prípade obchodu s názvom Coccodrillo (slov. *krokodíl*) ide opäť o taliansky jazyk, ktorý sa vyskytuje v jeho názve, v logu významnej stredoeurópskej značky, ktorá sa špecializuje na módne oblečenie pre deti.

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Na Hornej ulici sme takisto zistili niekoľko zmien:



2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice

- Zaujímavosťou je vývesný štít, ktorý odkazuje na anglické *Street food* (pouličné jedlo, t. j. jedlá alebo nápoje určených na priamu konzumáciu, ktoré predáva obchodník na ulici alebo inom verejnom mieste) a nápis *Zec to*.
- Tento nápis je príkladom lokálneho banskobystrického nárečia (porovnaj Krško, 2020, s. 36) a v spisovnej verzii to znamená *zjedz to*. Dochádza tu teda ku štylizácii do nárečovej podoby, ale bez znalosti nárečovej normy. Nárečová podoba plní expresivizujúcu funkciu a anglický text je určený nielen pre mladých, ale prípadne aj pre cudzincov, ktorých informuje, že ide o rýchle občerstvenie (Krško, 2020, s. 40). Aj takýto nápis môže byť pekným príkladom a reklamou jazykového koloritu Banskej Bystrice.
-

2 Jazyková krajina Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v intraurbánnej lokalite Banskej Bystrice



3 ZÁVER

- ◉ Vo výskumnej oblasti jazykovej krajiny je všeobecne uznávaný fakt, že súbor jazykových označení daného regiónu vytvára špecifický aspekt semiotickej krajiny tohto regiónu. K dynamike vývoja jazykovej krajiny v danej intraurbánnej lokalite prispievajú aj všeobecné sociálno-politické a hospodárske faktory.
- ◉ Kontinuálny nepriaznivý spoločenský vývoj v rokoch 2020 a 2021 v dôsledku pandémie determinoval a ovplyvnil podobu skúmanej intraurbánnej lokality – verejných a štátnych budov (konkrétnych obchodov, prevádzok, firiem a ich komerčných označení a názvov).

3 ZÁVER

- V mnohých prípadoch v lokalite Námestia Štefana Moyzesa a Hornej ulice v Banskej Bystrici možno konštatovať zásadné zmeny v období rokov 2020/2021 a už viac neexistujúce obchody a prevádzky resp. firmy, prípadne sa presťahovali do inej lokality, mnohé z nich však ostali zachované a naďalej otvorené.
- Aj keď primárnym zámerom projektu nie je zdokumentovanie a systematická analýza multimodálnej semiosféry jazykovej krajiny komparatívne v rôznych časových obdobiach, ale len v konkrétnom skúmanom časovom období, otvára sa v tejto súvislosti iná perspektíva interdisciplinárneho výskumu linguistic landscape a ďalšie možné smerovanie so zameraním na dynamiku vývoja jazykovej krajiny pod vplyvom aktuálnych spoločensko-politických udalostí.

Ďakujem za pozornosť!